

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.645

В. В. Гутник, канд. юрид. наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра міжнародного права
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна

ПРАВО НА ЗАХИСТ ЗА ДОПОМОГОЮ ОБРАНОГО ЗАХИСНИКА У ПРОЕКТАХ МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

Стаття присвячена праву на правову допомогу обраного захисника у проектах Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року. Проаналізовано переговорний процес щодо розробки Міжнародного пакту про громадянські і політичні права в контексті права на правову допомогу захисника, його правової природи та ідей, які закладені його розробниками у досліджуване право. Особливу увагу приділено праву на спілкування з обраним захисником.

Ключові слова: захисник, адвокат, право на захист, право на правову допомогу, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.

Постановка проблеми. Правовій допомозі захисника завжди приділялася пильна увага. Це пов'язано з тим, що без правової допомоги захисника складно уявити ефективний захист підозрюваного чи обвинуваченого у кримінальних провадженнях.

Одним з фундаментальних міжнародних договорів, що передбачає право на правову допомогу захисника є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року [далі – МПГПП]. Ідеї закладені його творцями, стали основою для сучасного розуміння права на захист, у тому числі й права на правову допомогу захисника. Відтак, дослідження переговорного процесу щодо розробки Міжнародного пакту про громадянські і політичні права дозволить глибше зрозуміти правову природу права на правову допомогу, його місце та значення для гарантування права на захист та справедливого судочинства у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо права на правову допомогу захисника були предметом наукових досліджень ряду науковців, серед яких варто виділити праці: М. В. Буроменського, М. Ш. Бассіоні, Д. Гудими, К. Галанта, К. Керл, Ш. Марасінге, С. Старр, У. Шабаса та багатьох інших. Разом з тим, переговорний процес щодо розробки Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, зокрема ст. 14 Пакту, не входили до предмету дослідження згаданих авторів.

Метою статті є дослідження переговорного процесу щодо розробки Міжнародного пакту про громадянські і політичні права в контексті права на правову допомогу захисника, його правової природи та ідей, які закладені його розробниками у це право.

Виклад основного матеріалу. Право на захист за допомогою обраного захисника передбачено у пп. «d» п. 3 ст. 14 МПГПП, відповідного до положень якого, кожен обвинувачений має право ... захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника... [1].

Відразу хочеться звернути увагу на невідповідність україномовного формулювання цього положення МПГПП англomовному тексту «to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing», тобто в англomовному тексті немає й згадки про захисника, йдеться тільки про правову допомогу за власним вибором; у той же час, в україномовному тексті чітко вказується «за посередництвом обраного ним захисника». У франкомовному тексті це положення сформульовано як «à se défendre elle-même ou à

avoir l'assistance d'un défenseur de son choix», тобто у франкомовному тексті як в україномовному тексті також є згадка, що допомога надається захисником.

Власне таке різне формулювання, навіть не є питанням відповідності україномовного формулювання окремих положень МПГПП англо- чи франкомовним, як питання відповідності російськомовного тексту (україномовний текст дослівно перекладений з російської) до анло- і франкомовного. Справа у тому, що відповідно до ст. 53 МПГПП, англійський, іспанський, китайський і французький текст МПГПП є рівно аутентичні. Тому й формулювання у них мали би бути однаковими, а не такими, що дозволяють стверджувати про їх відмінний нормативний зміст.

Тим не менше, не вдаючись у деталі тлумачення багатомовних договорів, враховуючи те, що переважна більшість документів переговорного процесу доступна виключно англійською мовою, а також те, що розробники МПГПП вбачали це право як «право на правову допомогу за власним вибором (про це йтиметься нижче), за основу братимемо формулювання англomовного тексту: «право на правову допомогу за власним вибором».

Перші пропозиції щодо тексту, який в кінцевому підсумку став статтею 14 МПГПП можна віднайти ще у роботі Першої сесії Комітету з розробки Загальної декларації прав людини, що проходила з 9 по 25 червня 1947 року.

Зокрема, у ст. 6 Проекту, підготовленого в процесі роботи Першої сесії, вже було передбачено право обвинувачених на консультації і представництво адвокатом [2]. Далі стало зрозумілим, що доцільно розробляти в якості окремих проектів Загальну декларацію з прав людини та Міжнародний пакт з прав людини (англ. «International Covenant on Human Rights»). Тому подальший розвиток ідей щодо права на захист за допомогою обраного захисника можна знайти у проектах Міжнародного пакту з прав людини. Так, у Проекті Пакту від 16 грудня 1947 року містилася ст. 12, яка передбачила «право на допомогу кваліфікованого представника за власним вибором» [3]. Далі, у Проектах Пакту від 21 травня та 28 червня 1948 року було вже передбачено право на правову допомогу за власним вибором (ст. 13 (2) (b) Проекту) [4; 5]. Таке ж формулювання збереглося і у подальший проектах МПГПП та увійшло до тексту ст. 14 (3) (d) МПГПП.

Варто підкреслити, що у тексті ст. 14 (3) (d) МПГПП безпосередньо не передбачено право на захист за допомогою обраного захисника. У тексті ст. 14 (3) (d) МПГПП йдеться тільки про правову допомогу за власним вибором. Власне тому виникає питання: **чому у процесі розробки право на захист за допомогою адвоката-захисника було замінено на право на правову допомогу за власним вибором?**

Як уже велось вище, початково у Проекті МПГПП було передбачено право обвинувачених на консультації і представництво адвокатом, однак поступово підхід розробників змінився і у кінці-кінців у тексті ст. 14 (3) (d) МПГПП було нормативно закріплено тільки право на правову допомогу за власним вибором.

Вперше право на правову допомогу за власним вибором з'явилося у Проекті Пакту від 21 травня та 28 червня 1948 року (ст. 13 (2) (b) Проекту) [4; 5]. Після цього у межах Комітету з прав людини відбулися дискусії щодо того, яке формулювання має увійти до тексту Пакту. Найбільшою мірою такі дискусії відбулися 01 червня 1949 року під час 107 Зустрічі в рамках П'ятої сесії Комісії з прав людини [6]. Так, представник СРСР Павлов звернув увагу, що доцільно у цій статті передбачити право на захист, яке може здійснюватися особисто обвинуваченим або через допомогу адвоката [6, с. 5]. Представник Франції, погодився з пропозицією СРСР щодо права на захист і підкреслив, що таке право повинно бути інкорпороване у цій статті (ст. 13 згаданого Проекту) [6, с. 5].

Натомість представник Сполученого Королівства п. Бов'є підтримала поправки Філіппін до ст. 13 Проекту, в частині нормативного закріплення права на правову допомогу. Зокрема, такі пропозиції були подані Філіппінами 23 травня 1949 року та пе-

редбачали право на правову допомогу без конкретизації, що така правова допомога повинна надаватися адвокатом [7; 8]. Представник Сполученого Королівства п. Бов'є звернула увагу, що «правова допомога» не обов'язково означає, що її буде надавати юрист, а тільки означає «допомогу у правовому веденні справи». Як аргумент у доцільності такого формулювання у тексті Проекту, вона навела приклад мусульманського права чи справ які розглядаються відповідно до національного права та звичаїв, згідно норм яких, допомога виключно адвокатом може викликати труднощі [6, с. 6].

Схожа до пропозиції Філіппін, була й пропозиція США до Проекту Пакту від 06 травня 1949 року [9, с. 25]. Однак, у Проекті США передбачалося право особи на правову допомогу, яка включала в себе право на правову допомогу за власним вибором, або, якщо немає такої допомоги, бути повідомленим про це право, і, якщо прийнятно для нього, мати призначеного (асигнованого) адвоката. Тобто фактично, правова допомога сприймалася у цьому Проекті як правова допомога адвоката-захисника.

Представник Чилі під час згаданої 107 Зустрічі (в рамках П'ятої сесії Комісії з прав людини) підтримав поправки США щодо правової допомоги, додатково наголосивши, що відповідно до законодавства Чилі, обвинувачений має право на вибір адвоката, і, якщо він не може це зробити, право на призначення йому асигнованого адвоката [6, с. 7].

Тим не менше, розробники зупинилися на формулюванні «право на правову допомогу за власним вибором». І саме за таке формулювання голосували представники держав. Для прикладу, у грудні 1959 році, у Третньому комітеті прийнятий текст ст. 14 Проекту МПГПП, в якому досліджуване право було закріплене саме як «право на правову допомогу за власним вибором» [10, п. 64]. Такий текст ст. 14 Проекту МПГПП був прийнятий 54 голосами проти жодного, 16 утрималися [10, п. 64].

Аналіз вищезгаданих позицій представників держав, дозволяє припустити, що з одного боку, розробники вбачали необхідність забезпечити правову допомогу, яка би надавалася фахово. З іншого боку, розробники повинні були врахувати особливості низки національних правових систем, де надання правової допомоги виключно адвокатом-захисником не було прийнятним, а сам інститут адвокатури перебував на етапі становлення. Зокрема, виникла стурбованість у зв'язку з тим, що «відсутність адвоката і не існування адвокатських об'єднань перешкоджає здійсненню права на правову допомогу в максимальному ступені» [11, с. 18]. Тому розробники й зупинилися на найбільш нейтральному і широкому формулюванні: «право на правову допомогу за власним вибором». Хоча при цьому західноєвропейські держави, США та СРСР сприймали правову допомогу як таку, що може надаватися виключно адвокатом-захисником.

Більше того, як уже було зазначено вище, у франкомовному та російськомовному тексті МПГПП нормативно закріплено право на захист за допомогою обраного захисника, а не право на правову допомогу за власним вибором. Тобто фактично у такий спосіб, шляхом неправильного перекладу було змінено нормативний зміст дослідженого права у франко- і російськомовній версії МПГПП, які відповідно до ст. 53 МПГПП є рівно аутентичні з англійським текстом МПГПП.

Паралельно з правом на правову допомогу за власним вибором, розробники Пакту вбачили необхідність нормативно закріпити й право на спілкування з обраним захисником. Власне, як уже велось вище, початково (1947 рік) у контексті права на захист з ініціативи США було включено тільки право на консультації і представництво адвокатом (*UN Doc.: E/CN.4/AC.1/8*) [12]. Тобто ці права розглядалися з одного боку як взаємоповнюючі, а з іншого, як самостійні. Однак, у подальших Проектах, аж до 1959 року, не було згадки про право на спілкування (чи консультації) з захисником.

Ситуація змінилася 1959 року, коли за ініціативою Ізраїлю (*UN Doc.: A/C.3/L.795/Rev.3*) пп. «б» п. 2 ст. 14 Проекту Пакту було доповнено словами «і спілкуватися з обраним захисником». Такі зміни до пп. «б» п. 2 ст. 14 Проекту Пакту були прийняті 44 голосами, проти – 3; 21 – утрималися [12]. Таким чином, пп. «б» п. 2 ст. 14 Проекту

Пакту був викладений у Проекті у такому формулюванні: «право мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту і спілкуватися з обраним захисником». Це положення увійшло без будь-яких змін до МПГПП як пп. «б» п. 3 ст. 14.

Тому, по суті право на правову допомогу та право на спілкування з обраним захисником, які початково розглядалися як взаємодоповнюючі права, були закріплені в різних пунктах Пакту: право на спілкування з обраним захисником у пп. «б» п. 3 ст. 14, а право на правову допомогу у пп. «d» п. 3 ст. 14 МПГПП.

Висновки. Отже, дослідження договірного процесу по розробці МПГПП дозволяє дійти висновку, що право на захист за допомогою обраного захисника було передбачене у всіх без винятку проектах МПГПП. Хоча формулювання цього права було дещо відмінним в залежності від того чи іншого проекту МПГПП, але саме право на захист за допомогою обраного захисника, на відміну від права на особистий захист та права на безоплатну правову допомогу, було передбаченим у кожному проекті МПГПП. Це підкреслює особливу увагу розробників МПГПП до цього права на його особливе місце серед прав людини.

Список літератури

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. Док. ООН: A/RES/2200 A (XXI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
2. United States Suggestions for Redrafts of Certain Articles In the Draft Outline: 11/06/1947. Draft outline in E/CN.4/AC.1/3: Commission on Human Rights, Drafting Committee [on an International Bill of Rights]: 11/06/1947. UN Doc.: E/CN.4/AC.1/8. Available at : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/AC.1/8.
3. Draft International Covenant on Human Rights: 16/12/1947. UN Doc.: E/CN.4/77/ANNEX B. Available at : http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/77/ANNEXB&TYPE=&referer=http://research.un.org/en/undhr/chr/2&Lang=E.
4. Draft International Covenant on Human Rights: 21/05/1948. UN Doc.: E/CN.4/95/ANNEX B. Available at : http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/257567/E_CN.4_95-EN.pdf.
5. Draft International Covenant on Human Rights: 28/06/1948. UN Doc.: E/CN.4/95/ANNEX B. Available at : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/800.
6. Summary record of the hundred and seventh meeting: Commission on Human Rights: Fifth Session, 01 June 1949. UN Doc.: E/CN.4/SR.107. – Available at : http://uvallsc.s3.amazonaws.com/travaux/s3fs-public/E-CN_4-SR_107.pdf.
7. Draft International Covenant on Human Rights: Philippines: Amendments to Articles 13, 15 and 20. 23 May 1949. UN Doc.: E/CN.4/232. – Available at : http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/258130/E_CN.4_232-EN.pdf.
8. Draft International Covenant on Human Rights: Recapitulation of amendments to Articles 13, 14 and 15. UN Doc.: E/CN.4/253. – Available at : http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/258199/E_CN.4_253-EN.pdf.
9. Draft International Covenant on Human Rights: Proposals of the United States, 06 May 1949. UN Doc.: E/CN.4/170. – Available at : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/170.
10. Draft International Covenant on Human Rights: Report of the Third Committee, 03 December 1959. UN Doc.: A/4299. – Available at : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/4299.
11. Marasinghe C. The Right to Legal Assistance in International Law, with Special Reference to the ICCPR, the ECHR, and the ACHR / Charika Marasinghe // Asian Yearbook of International Law. – Vol. 5. – 1995. – P. 15-44.
12. United States Suggestions for Redrafts of Certain Articles In the Draft Outline: 11/06/1947. Draft outline in E/CN.4/AC.1/3: Commission on Human Rights, Drafting Committee [on an International Bill of Rights]: 11/06/1947. UN Doc.: E/CN.4/AC.1/8. Available at : http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.4/AC.1/8.

Стаття надійшла 17.11.2017 р.

В. В. Гутнык, канд. юрид. наук, доцент
Львовский национальный университет имени Ивана Франко
Кафедра международного права
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина

ПРАВО НА ЗАЩИТУ ПРИ ПОМОЩИ ИЗБРАННОГО ЗАЩИТНИКА В ПРОЕКТАХ МЕЖДУНАРОДНОГО ПАКТА О ГРАЖДАНСКИХ И ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРАВАХ

Резюме

Статья посвящена праву на правовую помощь избранного защитника в проектах Международного пакта о гражданских и политических правах 1966 года. Проанализирован переговорный процесс по разработке Международного пакта о гражданских и политических правах в контексте права на правовую помощь защитника, правовой природы и идей, заложенных его разработчиками в исследуемом праве. Отдельное внимание уделено праву на общение с выбранным защитником.

Ключевые слова: защитник, адвокат, право на защиту, право на правовую помощь, Международный пакт о гражданских и политических правах.

V. V. Gutnyk, PhD in Law, Associate Professor
Ivan Franko National University of Lviv
the International Law Department
Universytetska St., 1, Lviv, 79000, Ukraine

RIGHT TO LEGAL ASSISTANCE OF OWN CHOOSING IN THE DRAFTS OF THE INTERNATIONAL COVENANT ON CIVIL AND POLITICAL RIGHTS

Summary

The article deals with right to legal assistance of own choosing in drafts of the International Covenant on Civil and Political Rights. The negotiation process for the drafting of the International Covenant on Civil and Political Rights in the context of the genesis of the right to legal assistance, legal nature and ideas laid down by his developers in the abovementioned right are analyzed. Particular attention is paid to the right to communicate with counsel.

Key words: counsel, defence counsel, right to defence, right to legal assistance, International Covenant on Civil and Political Rights.